

АФЕКТИВЕН БАЛАНС И СОЦИАЛНА СРЕДА В ЮНОШЕСКА ВЪЗРАСТ

Е. Папазова¹, Р. Антонова²

¹ *Институт за изследване на населението и човека при БАН*
eva.papazova@gmail.com

² *Фондация „Здраве и социално развитие“*
r.antonova@hesed.bg

Резюме. Целта на статията е да се проследи и анализира афективният баланс при юноши от домове за деца, лишени от родителски грижи, сегрегирано ромско училище, смесен тип училище и българско училище. Изследвани са 309 лица в юношеска възраст. Използвана е скалата на Брадбъри за измерване на афектите (*Affect Scales: Positive Affect, Negative Affect, Affect Balance; Bradburn, 1969*). Резултатите показват, че юношите от българското училище са с по-висок позитивен афект, спрямо юношите от сегрегираното ромско училище и юношите от домовете за деца и юноши, лишени от родителски грижи.

Ключови думи: афективен баланс, социална среда, юношеска възраст

Условията, които правят хората щастливи и удовлетворени от живота, са във фокуса на нарастващ брой изследвания през последните години. Всички хора, независимо къде живеят по света, искат щастие, доволство, искреност, спокойствие и удовлетвореност от живота.

Според Майерс (Myers, 2000), новите научни изследвания върху щастието би трябвало да се базират върху два въпроса: а/ Колко щастливи са хората? и б/ Кои са щастливите хора?. Отговорите на тези въпроси би трябвало да предоставят информация за условията, качествата и характеристиките, които правят хората щастливи. Литературата, която засяга субективното психично благополучие сочи, че болшинството от хората твърдят, че са удовлетворени от своя живот и са с преди всичко неутрално настроение през повечето време (Diener, Sandvik, & Pavot, 1991).

Удовлетворението от живота сред младите може да бъде надежден индекс за позитивното развитие в дадена държава (Park, 2004). Благополучието на дадена държава не може да бъде разграничено от това на благополучието на младите хора в нея.

СУБЕКТИВНО ПСИХИЧНО БЛАГОПОЛУЧИЕ

Повечето съвременни изследвания операционализират щастието като „субективно психично благополучие“ (СПБ), личностните самооценки относно степента на позитивен афект, негативен афект и цялостното удовлетворение от живота (Andrews & Withey, 1976; Diener & Emmons, 1984), които са взаимосвързани, но емпирично разграничими дименсии (Lucas, Diener, & Suh, 1996; Stones & Kozma, 1985).

Преобладаващият подход за изучаване на благополучието, е обозначен с термина

субективно психично благополучие. СБП се състои от два основни компонента: а) оценки относно жизнената удовлетвореност и б) *афективен баланс или степента, до която нивото на позитивния афект има надмощие над негативния афект в даден живот* (Andrews & Withey, 1976; Diener, 1984).

Фактът, че хората със силен невротизъм са по-нещастни, а екстравертите по-щастливи, предоставя насока за това как да се промоцира или насърчава СБП (Watson, 2000). Личността е трудно да се промени; до 80% от вариацията на СБП може да бъде наследствена (Lykken & Tellegen, 1996; Tellegen et al., 1988); и даден афект е стабилен сред широко вариращи ситуации (Watson, 2000). Бриф и колеги (Brief et al., 1993) откриват, че както обективните житейски обстоятелства, така и личностните черти индиректно предсказват СБП чрез техния ефект върху интерпретацията на жизнените събития и обстоятелства.

Изследванията върху афективния баланс използват понятието за благополучието, което кореспондира с популярното използване на термина щастие. Щастието е афективно ориентирана оценка на благополучието, което обхваща „превъзходството на позитивния афект над негативния афект“ (Diener, 1984, p. 543). От гледна точка на тази перспектива, когато се справяме добре ние сме щастливи, когато преживяваме повече позитивни чувства (като субективни оценки), отколкото негативни чувства в нашия живот.

АФЕКТИВЕН БАЛАНС

Работната дефиниция на афекта варира сред изследователите (Fredrickson, 2001) и за това е необходимо особено внимание, когато се сравняват полови различия по отношение на афектите, тъй като това може силно да повлияе на заключенията, които се извличат от тези сравнения.

Афективният баланс предполага, че *благополучието е частично базирано на надмощието на позитивните афекти над негативните в даден живот* (Bradburn, 1969). От своя страна, афектът е понятие,

изразяващо психологичното състояние на индивида, повлияно от различни субекти и обстоятелства. Това състояние може да бъде както положително (възторженост, радост, щастие), така и отрицателно (покруса, скръб, нещастие), но също така и състояние на безразличие (апатия).

Това допускане, че емоционалното ниво е важно, ако ли не определяно от благополучието, е обвързано с индивидуална морална преценка, която разглежда щастието като мерило за добрия живот. За представителите на западните култури, както пише Тайлор (Taylor, 1985: 262) „добрият живот се определя в термините на емоционалното удовлетворение“.

Като подход за оценяване на благополучието, афективният баланс е в следствие усложнен от очевидната си зависимост от западните емоции и пропуска да се включат културно специфични емоции, типични за не-западните общества и култури. Западните емоции се описват чрез две скали за измерване (Russell, 1980). Те могат да бъдат организирани около първата променлива приятен/хубав срещу неприятен/лош и втората дименсия на активен/ с висока енергия срещу пасивен/ с ниска енергия.

В индивидуалистичните култури, по-голяма част от емоционалния живот се фокусира върху индивида. Това е консистентно с нашето разбиране за нас самите като същества с вътрешен свят и дълбочина (Dreyfus & Rabinow, 1983; Taylor, 1989). Хората в колективистичните култури са по-склонни да използват външни причини (като социална среда) и да интерпретират своя емоционален опит, отколкото да го изучават, както в западните общества.

Според тези разбираня не е учудващо че Диенер и Диенер (Diener & Diener, 1995) откриват, че средната стойност на удовлетворението от живота за дадена страна високо корелира със степента на индивидуализъм. Тези резултати подкрепят хипотезата, че въпреки намеренията да бъде ценностно-неутрално, субективното благополучие е всъщност нормативно; неговият дизайн предполага ценности и допускания, които са централни за Западната култура.